

Bildiri No:BT456

ETKİLİ DİNLEME BECERİSİ ÖLÇEĞİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Gürbüz OCAK, Afyon Kocatepe Üniversitesi, gocak@aku.edu.tr
Özge TİRAKİ, Afyon Kocatepe Üniversitesi, ozgetiryaki@gmail.com

ÖZET

Günlük hayatta insanların kendi aralarında iyi bir iletişim kurabilmeleri birbirlerini iyi dinlemelerine bağlıdır. Bu nedenle bu çalışmada ortaokul 5.,6.,7. ve 8. sınıf öğrencilerinin etkili dinleme becerisini belirlemek amacıyla bir ölçme aracı geliştirilmiştir. Verileri toplamak için karma araştırma desenlerinden keşfedici ardışık desen kullanılmıştır. Ölçek öğrenci görüşleri göz önüne alınarak yazılan 70 maddelik 5'li Likert şeklinde geliştirilmiştir. Ölçek geçerlik ve güvenilirliği için uygun örnekleme yöntemiyle belirlenen Konya ilinin Kadınhanı ilçesinde 2016-2017 eğitim-öğretim yılında öğrenime devam eden 400 öğrenciyle gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliliği için açımlayıcı faktör analizi kullanılmıştır. KMO değerinin 0.928 olduğu faktör analizine göre, maddelerin faktör yüklerinin 0.57 ile 0.77 arasında değişme gösterdiği, ve Cronbach Alpha değerinin $\alpha=0.91$ olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bu değerlere göre, etkili dinleme becerisi ölçeği güvenilir ve geçerli bir yapıya sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Etkili Dinleme, Öğrenci, Beceri Ölçeği

EFFICIENT LISTENING SKILL SCALE: VALIDITY AND RELIABILITY STUDY

ABSTRACT

The ability of people to communicate well among themselves in daily life depends on listening to each other. Therefore, in order to determine the effective listening skills of 5th, 6th, 7th and 8th grade students, a measurement tool was developed in this study. In order to collect the data, exploratory sequential design from mixed research designs was used. The scale was developed in the form of a 5-point Likert with 70 items based on student views. The scale was carried out with 400 students attending the 2016-2017 academic year in Kadınhanı district of Konya, which was determined by appropriate sampling method for validity and reliability. Exploratory factor analysis was used for construct validity of the scale. According to factor analysis where KMO value was 0.928, factor loadings of the items varied between 0.57 and 0.77, and Cronbach Alpha value was $\alpha = 0.91$. According to these values, effective listening skill scale has a reliable and valid structure.

Keywords: Effective Listening, Students, Skill Scale

Giriş

İnsanlar ile güzel bir iletişim kurmak için en önemli görev dile yüklenmektedir. İnsanlar dili doğru bir şekilde kullanarak çevrelerindeki diğer insanlarla duygu ve düşüncelerini paylaşırlar. Bunun etkili bir iletişimin olması için aktarılan mesajlar kadar onların anlaşılması da gerekmektedir. Okuma, yazma, dinleme ve konuşma şeklinde dört ana dil becerisi vardır (Doğan, 2011:3). İnsanların en çok kullandıkları ise dinleme becerisidir. Dinleme ve duyma birtakım özellikler bakımından birbirinden ayrılmaktadır. Duymak fizyolojik bir süreci

oluştururken dinleme zihninin aktif olduğu bilinçli bir süreci kapsamaktadır (Low ve Sonntag, 2013:769). Dinleme becerisini açıklamak için birçok tanım bulunmaktadır. Burleson (2011)'a göre; konuşmanın ön şartını oluşturan beceri dinlemedir ve dinleme mesajların dinleyici tarafından anlaşıldığı ve yanıtlandığı bir süreci kapsamaktadır (Burleson, 2011:27). Ergin ve Birol (2000:115) dinlemeyi sesleri fark etme, onlara dikkati verme ile başlayan sözel ve sözel olmayan işaretlerin tanınmasıyla sona eren bir süreç olarak tanımlarken; Özbay (2001) dinleme becerisini, konuşmacının verdiği mesajı doğru olarak anlamlandırabilme şeklinde tanımlamaktadır (Özbay, 2001:11). Bu tanımlardan yola çıkarak dinleme becerisi, iletilerin zihinde depolanıp sonradan kullanıma hazır hale getirilmesi şeklinde özetlenebilir. Birçok araştırmacı dinlemeyi öğrenebilen bir beceri olarak kabul ederken bazıları bunun doğuştan geldiğini savunmaktadır. 1960lı yıllarda yapılan çalışmalar, dinleme becerisinin doğumdan önceki döneme kadar dayandığını kabul etmiştir. Araştırmacılara göre, insanların dinleme ve konuşma becerileriyle dünyaya geldiklerini ve belirli bir amaç doğrultusunda dinleme becerisinin geliştirilebileceği vurgulanmıştır (Gratz, 1973:268). Dilin kullanımının iyi olması için, anlama ve anlatma becerilerinin geliştirmesinin önemi vurgulanmaktadır (Gücüyeter, 2009:162). Bireyin yeni yaşantılar kazanması ile dinleme becerisinin verimliliği arasında doğru bir orantı bulunmaktadır (Sever, 2004:10). Dinleme hem bireylerin karşılıklı olarak anlaşması için çok önemlidir hem de bireylerin performanslarını da oldukça etkilemektedir. Dinleme sürecinde insanların fikirlerinin gün yüzüne çıkmasından ötürü kaliteli sorular sorulmasına ve daha etkili iletişim kurulmasına imkân sağlamaktadır (Brownell, 2015:4). İnsanlar gerek öğrenme ortamında gerekse sosyal çevrede dinleme becerisi ile karşılaşmaktadır. Önemli olan bu beceriyi ise konu, mekân, konuşan kişi ve dinleyici oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, dinlemeyi etkileyen faktörler; Fiziksel sebepler, İlgili oluş, Duygusal sebepler ve Psikolojik sebepler olarak sıralanabilir (Aytan, 2011:29).

Bireylerin başarılarının temelinde dinleme becerisi önemli bir etkiye sahiptir. Bir şeyler dinleyen ve bu dinlediklerinden yeni şeyler öğrenen insanlar yeni ufuklara açılma imkânı elde ederler. Buna ek olarak, Aydın (2009:12) etkili bir öğrenme sürecinin oluşmasında etkili dinlemenin çok önemli olduğunu söylemiştir. Taşer (2000:208) ise eğitim ve öğretimdeki yapıtaş olan öğelerin okuma ve dinleme olduğunu, sınav başarısızlıklarının temel nedeninin okuma ve dinlemedeki başarısızlıklar olduğunu belirtmiştir. Bu sebeple, iyi dinlemenin öğrenilmesi son derece önemlidir. Dinleme becerisi hem okul hem de aile hayatında karşılaşılan bir beceridir. Dinlemenin bu denli önemli olması Türkçe derslerinde dinleme alışkanlığını kazandırmayı zorunlu kılmaktadır. Özbay (2009:66)'a göre, bir insan günlük hayatında vaktinin %9'unu yazmaya, %16'sını okumaya, %30'unu konuşmaya ve %45'ini ise dinlemeye ayırmaktadır. Amerika'da yapılan araştırmalarda, ilköğretim öğrencilerinin okuldaki vakitlerinin %50'sini, yükseköğretim öğrencilerinin ise %90'nını dinlemeye ayırdıkları tespit edilmiştir. Türkiye'de yapılan çalışmalarda ise bir ders saati içerisinde öğrencilerin vakitlerinin %67'ini dinleme becerisine ayırdığı görülmüştür. Bu çalışma neticesinde, okul başarısı için dinlemenin yeterli ölçüde olması gerektiği tespit edilmiştir (Ergin ve Birol, 2000:19). Kültürel olarak incelendiğinde de dinleme becerisinin toplumlar açısından çok önemli olduğu zengin atasözü hazinesine sahip olarak görülmektedir." Söz gümüşse sükût altındır, az söyle çok dinle." (Özbay, 2009:67).

Dinleme becerisinin birçok farklı çeşidi vardır. Bunlardan en çok üzerinde durulan etkili dinlemedir. Alan yazında etkili dinleme; etkin, aktif ya da katılımcı dinleme olarak adlandırılmaktadır. Etkili dinleme, verilen bir mesajı yargılamadan dinleyerek bölümler arasında bulunan neden-sonuç ilişkisini tespit etmek, eski ve yeni bilgiler arasındaki farklılığı belirlemek için oluşan bir süreç olarak ele alınmaktadır (Aytan, 2009:38). Diğer bir ifade ile

etkili dinleme, amaca hizmet eden davranışların birleştiği aktif bir süreçtir (Thompson, Leintz, Nevers ve Witkowski, 2004:240). Bu açıdan bakıldığında, etkili dinlemenin bilişsel bir süreçten çok daha fazlası olduğu görülmektedir. Etkili dinleme, verilen mesajın doğru bir şekilde anlamlandırıldığı, konuşmacı ve dinleyiciyi sürece aktif olarak katan bir sosyal beceriyi ifade eder. Burada dinleyen kişi konuşan kadar aktiftir (Gürgen, 2008:54). Dinleyicinin aktif olmasıyla birlikte mesajın yanlış anlaşılma oranı da azalır. Bu noktada dinlemenin iyi bir şekilde gerçekleşmesi için önemli olan bazı noktalar şöyle sıralanabilir:

1. Konuşma anında söz kesilmemeli
2. Konuşma gerçekleşirken sözel olmayan işaretler kullanılmalı,
3. Not alınmalı,
4. Süreçte rahat bir ortam sağlanmalı böylece konuşmacıda rahatlatılmalı,
5. Dinlerken sabırlı olunmalı ve konuşmacının sözünü bitirmesine izin verilmelidir (Gürgen, 2008:56).

Diğer becerilerin tam aksine, etkili dinleme becerisi açık bir şekilde dışarıdan gözlemlenemeyen bir süreçtir (Barın, 2002:18). İçsel olan bu beceri türü, bir takım testler ile ölçülmesi çok fazla mümkün değildir. Değerlendirilmesi zor olan bu becerinin geliştirilmesi için öğrencilerin dinleme becerilerindeki eksiklik ve yeterliliklerinin belirlenmesi gerekmektedir. Yapılan bu çalışmada, ortaokul öğrencilerinin etkili dinleme becerisinin yönelik farkındalık düzeylerini belirlemek amaçlanmaktadır. Diğer bir deyişle, hazırlanan ölçek ortaokul öğrencilerinin etkili dinleme becerisi konusunda kendilerini nasıl gördüklerini belirleyecektir.

Araştırmanın Önemi ve Amacı

İnsanların barış ve refah ortamında yaşamaları için etkili dinleme oldukça önemlidir. Bu huzurlu ortamı sağlamak için insanların birbirlerini dinlemeleri ve doğru anlamaları gerekmektedir. Dinleme becerisinin değerlendirildiği çalışmalar incelendiğinde genellikle test-tekrar-test yöntemleri kullanıldığı görülmüştür. Buradan hareketle, şuan ki koşullarda etkili dinleme becerisinin farklı alt boyutlarını esas alan yeni bir ölçeğe ihtiyaç duyulduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple bu çalışmada, ortaokul öğrencilerine yönelik bir etkili dinleme becerisi ölçeğinin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Problem Cümlesi

Öğrencilerin etkili dinleme becerilerini belirlemek için hazırlanan ölçeğin geçerlik ve güvenirlik sonuçları nasıldır?

Yöntem

1.Araştırmanın Modeli

Ortaokul öğrencilerinin etkili dinleme becerilerini ölçmede kullanılacak bir ölçek geliştirmeyi amaçlayan bu çalışmada öğrencilerle görüşme, literatür taraması, bunlara dayalı madde yazımı ve istatistiksel analizler bir arada kullanıldığı için karma araştırma desenlerinden keşfedici ardışık desen kullanılmıştır. Keşfedici karma yöntem araştırmalarında bir olguyu incelemek amacıyla önce nitel veriler toplanıp daha sonra nitel veriler arasındaki ilişkileri açıklamak için nicel veriler toplanmaktadır (Creswell ve Plano Clark, 2011).

2.Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2016-2017 eğitim öğretim yılının ikinci döneminde Konya ilinin Kadınhanı ilçesindeki ortaokullarda öğrenimlerine devam eden öğrencilerden oluşturmaktadır.

Bu çalışmada örneklem, araştırmacının kısa zamanda bir gruba ulaşabilmesini sağlayabilmek için seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden uygun örneklemesine göre belirlenmiştir. Bu çalışmada uygun örnekleminin kullanılmasının amacı, ihtiyaç duyulan büyüklükteki bir gruba ulaşana kadar en ulaşılabilirlerden faydalanarak örnekleme oluşturmaktır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, 2016:92). Etkili dinleme becerisi ölçeğinin geliştirilmesi için 198 kız öğrenci (%49,5), 202 erkek öğrenci (%50.5), 169 tane 5.sınıf öğrencisi (%42.3), 82 tane 6.sınıf öğrencisi (%20.5), 77 tane 7.sınıf öğrencisi (%19.3), 72 tane 8.sınıf öğrencisi (%18) araştırmaya gönüllü olarak katılmışlardır.

3. Ölçme Aracının Geliştirilmesi

Sosyal bilimler, pazarlama, tıp gibi alanlarda duyuşsal özellikleri ölçmek için 1931 yılında Rensis Likert tarafından Likert tipi ölçek geliştirilmiştir (Gliem ve Gliem, 2003). McIver ve Carmines (1981) Likert yöntemini, içerisinde olumlu ve olumsuz maddelerden oluşan soruların belirli sayıda öğrencilere verilerek her bir soruyu kendilerine göre yanıtlamalarını istedikleri bir yöntem olarak tanımlarken, Tekindal (2015) kolay hazırlanan, öğrencilerin düşüncelerini önemseyen, yüksek güvenilirlik ve geçerliğe sahip, duyuşsal özelliklerin ölçülmesinde kullanılan bir yöntem olarak tanımlamaktadır. Likert yöntemi ile geliştirilen ölçekler, cümleler ve onların cevaplarından meydana gelir. Cevap formu 1'den başlayarak 5'e kadar tamamen katılıyorum ve hiç katılmıyorum şeklinde derecelendirilir ve tüm maddeler toplanarak bir puan elde edilir (McIver ve Carmines, 1981:22-23). Duyuşsal özelliklerin ölçülmesinde yaygın olarak kullanılması ve yüksek güvenilirlik geçerliğe sahip olmasından dolayı ölçme aracının geliştirilmesinde Likert tipi kullanılmıştır. Ortaokul öğrencilerinin etkili dinleme becerilerini belirlemeye yönelik ölçme aracının hazırlanması için ilk olarak dinleme becerisi ile ilgili literatür taraması yapılmış ardından bu alanda Korkut (1996), Owen ve Bugay (2014), Atalay ve Melanlıoğlu (2016) tarafından geliştirilen ölçekler incelenmiştir. Literatür taraması sonucunda, böyle bir araştırmanın ortaokul öğrencilerine yönelik yapılmadığı görüldüğü için bu ölçeğin hazırlanması amaçlanmıştır. Bu aşamaların ardından, ölçek maddelerini oluşturabilmek amacıyla 5.,6.,7., ve 8. sınıf öğrencilerine etkili dinleme sürecine yönelik açık uçlu sorular sorulmuştur. Bu sorular:

1. Etkili dinleme size ne ifade ediyor? Nasıl gerçekleşir?
2. İyi bir dinleyici olmak için nelere dikkat edilmelidir?
3. Karşınızdaki kişiyi dinlerken hangi durumlarda zorlanıyorsunuz? Hangi durumlarda daha iyi anlarsınız?

Yukarıda yer alan sorulara verilen öğrenci cevapları incelenerek ölçek maddeleri hazırlanmaya çalışılmıştır. Öncelikle öğrenci cevaplarına dayalı olarak anahtar kelimeler belirlenmiş ve etkili düşünmeye dair öğrenci görüşleri beş alt kategoriye ayrılmıştır. Bu kategoriler; anlama, isteklilik, merak, değerlendirme ve dikkat olarak ayrılmıştır. Bu kategorilere göre ortaokul 5.,6.,7., ve sınıf öğrencilerinin etkili dinleme becerisi ölçeğine her biri olumlu 70 madde yazılmıştır. Hazırlanan olumlu maddeler 5'li Likert tipinde "hiçbir zaman, nadiren, bazen, sık sık, her zaman" şeklinde derecelendirilmiştir. Davranışların doğru bir şekilde analiz edilebilmesi ve geçerlik-güvenirliğin yüksek olması için belirtke tablosu oluşturulmuştur. Duyuşsal, bilişsel ve davranışsal öğelerde çeşitli sorular yazılmıştır (Tekindal, 2015:38). Buradan hareketle, duyuşsal alanda 23, bilişsel alanda 28 ve davranışsal alanda 19 madde hazırlanmıştır.

Daha sonra hazırlanan ölçek maddelerinin kapsam geçerliliğini sağlayabilmek için uzman görüşüne başvurulmuştur. Uzmanlardan alınan dönütler dikkate alınarak açık ve net olmayan sorular düzeltilmiştir. Yapılan düzenlemelerin ardından 70 maddeden oluşan ölçek

Kadınhanı ilçesindeki 5 ortaokuldaki 198 kız ve 202 erkek olmak üzere 400 öğrenciye uygulanmıştır.

Ölçek hazırlama ve uygulama aşaması Tablo 1’de belirtilmiştir.

Tablo 1

Ölçek Hazırlama ve Uygulama Aşamaları

- 1) Literatür Taraması
- 2) 8 ortaokul öğrencisine açık uçlu sorular yöneltilme
- 3) 70 maddelik madde havuzu oluşturma
- 4) Uzman görüşünün alınması
- 5) Konya Kadınhanı ilçesindeki 5 ortaokula ölçeklerin uygulanması
- 6) Açımlayıcı Faktör analizinin yapılması
- 7) Cronbach-alfa güvenilirlik hesabı
- 8) Üç grup ve Alt grup güvenilirlik analizi
- 9) 3 faktörlü 19 maddelik ölçeğin oluşması

Etkili Dinleme Becerisi Ölçeği’nin yapı geçerliliğini sağlayabilmek ve aralarında ilişki olan değişkenlerin bir araya getirilip daha az sayıda faktör elde edebilmek için çalışmada faktör analizi uygulanmıştır (Büyüköztürk, 2002:407). Ölçek maddelerinin faktörleşmelerini ve faktör yüklerini görebilmek için açımlayıcı faktör analizi tercih edilmiştir. Burada, geliştirilmiş içerik kategorileri ile deneysel olarak ortaya konulmuş yapılar arasındaki ilişkiler incelenir (Tekindal, 2015:144). Etkili Dinleme Becerisi ölçeğinin iyi bir faktörleşme gösterebilmesi için değişken azaltılmalı, değişkenler arasında ilişkisizlik bulunmalı ve elde edilen faktörler anlamlılık göstermelidir (Büyüköztürk, 2002:124). Ölçek maddelerinin yer aldıkları yük değerleri yüksek olmalıdır. Faktör yüklerinin 0.45 veya üstünde olması yeterliyken az sayıda madde için 0.30 da kabul edilebilirdir. Buna ek olarak, bir maddenin faktörlerdeki en yüksek iki yük değerleri arasındaki farkın en az 0.10 olması gereklidir. Birden fazla çok faktörde yüksek yük değerine sahip olan madde binişik bir maddedir ve ölçekten atılmalıdır (Büyüköztürk, 2002:125).

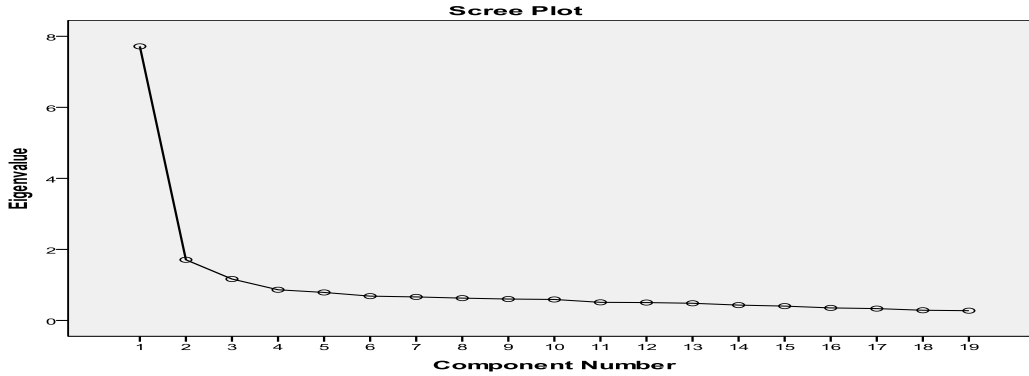
Açımlayıcı faktör analizinden önce, verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını tespit edebilmek için Kaiser- Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Barlett Küresellik (sphericity) Testi sonuçları incelenmiştir (Yıldırım, 2015:36). Kaiser- Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Barlett Küresellik (sphericity) Testi sonuçları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2

Kaiser- Meyer-Olkin (KMO) Katsayısı ve Barlett Küresellik (sphericity) Testi Sonuçları

KMO Örneklem Yeterlilik Ölçümü		,928
Bartlett Testi	Kay- Kare	3306,165
	sd	171
	p	,000

Faktör analizi için verilerin uygunluğu Bartlett testinin anlamlı ve KMO değerinin .50'den fazla olmasına bağlıdır (Akgül ve Çevik, 2003:428). 400 öğrenciye uygulanan Etkili Dinleme Becerisi Ölçeği'nin KMO değerinin. 928 olduğu ve Barlett testi sonucunun da 0.1 düzeyinde anlamlı olduğu dolayısıyla 70 maddelik Etkili Dinleme Becerisi ölçeğinin verilerin çok değişkenli normal dağılımdan geldiği belirlenmiştir. Faktör analizine 70 madde ile başlanmış ve toplam 12 faktör elde edilmiştir. 12 faktör toplam varyansın %60.7 karşılamaaktadır. Madde seçimi sırasında faktör yük değeri en az 40 ve öz değeri 1.00'den büyük olan maddeler ölçeğe seçilmiştir (Tekindal, 2015:153). Bu değerlerden düşük olan ve binişiklik gösteren maddeler ölçekten çıkartılmıştır. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda 51 madde ölçekten atılmıştır. Faktör analizi sonucunda, 1., 3., 5., 8., 9., 10., 11., 13., 18., 19., 21., 22., 25., 26., 27., 28., 29., 30., 31., 33., 34., 35., 36., 37., 38., 39., 40., 41., 43., 45., 47., 48., 49., 50., 58., 60., 62., 64., 65., 66., 67., 68., 69., 70. maddeler faktör yük değerlerinin 0.40'ın altında olmasından dolayı ölçekten çıkartılmışlardır. Ayrıca 3., 7., 17., 23., 32., 42., 44., 46., 63. maddelerin faktör yük değerleri arasındaki farkları 0.10'dan küçük olduğu için ölçekten çıkartılmışlardır. Faktör sayısını belirlemek için Scree plot (Çizgi Grafiği) kullanılmıştır.

Şekil 1. Etkili Dinleme Becerisi Ölçeğinin Scree plot Grafiği

Faktörlerin öz değerlerine dayalı olan çizgi grafiğinde (Scree graph/plot) kırılma noktaları faktör sayısını gösterir (Büyüköztürk, 2002:133). Şekil 1'deki Scree plot grafiğinde yer alan 3 kırılma noktasına bağlı olarak ölçeğin 3 faktörden oluştuğu görülmektedir. Faktör analizi sonucunda KMO değeri. 92'ye yükselmiş ve oluşan 3 faktör toplam varyansın %55,7'sini açıklamaktadır. Bu üç faktör "değerlendirme" , "fayda" ve "anlama" anahtar kavramları altında toplanmıştır. Etkili Dinleme Becerisi Ölçeği'nin toplam faktör analizi için açıklanan varyans değeri Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3

Etkili Dinleme Becerisi Ölçeğinin Total Variance Explained (Toplam Varyansın Açıklanması) Tablosu

Component (Madde)	Initial Eigenvalues	Extraction Sums of Squared Loadings	Rotation Sums of Squared Loadings
	(Başlangıç Özdeğerleri)	(Karesi Alınan Yüklerin Toplam Çıkarımı)	(Karesi Alınan Yüklerin Döndürme Toplamı)

	Total (Toplam)	% of Variance (Varyansın %' si)	Cumulative % (Birikimli %)	Total (Toplam)	% of Variance (Varyansın %' si)	Cumulative % (Birikimli %)	Total (Toplam)	% of Variance (Varyansın %' si)	Cumulative % (Birikimli %)
1	7,717	40,614	40,614	7,717	40,614	40,614	4,880	25,684	25,684
2	1,708	8,990	49,603	1,708	8,990	49,603	3,629	19,099	44,784
3	1,167	6,142	55,745	1,167	6,142	6,142	2,083	10,961	55,745
4	,864	4,549	60,294						
5	,789	4,151	64,445						
6	,685	3,605	68,050						
7	,663	3,488	71,538						
8	,629	3,310	74,848						
9	,603	3,175	78,022						
10	,591	3,111	81,133						
11	,510	2,685	83,818						
12	,504	2,652	86,471						
13	,484	2,548	89,019						
14	,433	2,277	91,295						
15	,404	2,128	93,423						
16	,353	1,859	95,282						
17	,334	1,757	97,040						
18	,287	1,513	98,552						
19	,275	1,448	100,000						

Tablo 3'te verilen değerlere göre, 19 maddeden oluşan Etkili Dinleme Becerisi Ölçeği 3 faktörde toplanmıştır ve 1.faktörde 9 madde, 2.faktörde 7 madde, 3. faktörde 3 madde bulunmaktadır.

Tablo 4

Etkili Dinleme Becerisi Ölçeğinin Rotated Component Matrix (Döndürülmüş Bileşenler Matrisi) Tablosu

Maddeler	Component (Bileşen)		
	1	2	3
Madde 55	,774		
Madde 53	,733		
Madde 54	,730		
Madde 56	,722		
Madde 57	,714		
Madde 61	,679		
Madde 52	,674		
Madde 59	,624		
Madde 51	,620		
Madde 16		,728	
Madde 15		,712	
Madde 14		,679	

Madde 12	,674	
Madde 18	,646	
Madde 20	,595	
Madde 24	,576	
Madde 2		,770
Madde 4		,744
Madde 6		,689

Elde edilen maddelerin açık ve anlamlı yorumlanabilmesi ve ölçeğin çok faktörlü yapıya sahip olması varimax döndürme tekniğinin kullanılmasını sağlamıştır. Bu döndürme ile her bir değişken çok az sayıda faktörü karşılayabildiği için faktörler hakkında yorum yapılması daha basit olmuştur (Abdi, 2003:79).

Tablo 4'e göre, maddelerin faktör yükleri 0.576 ile 0,774 arasında değişmektedir. Üç faktörü olan ölçeğin her bir alt faktör için madde toplam korelasyonları 1. Faktör için, ,620 ile ,774 arasında olduğu, 2.faktör için ,576 ile ,728 arasında olduğu ve üçüncü faktör için ,689 ile ,770 arasında olduğu görülmüştür. Madde toplam korelasyonu 0.30 ve üstünde olan maddeler katılımcıların cevaplarını daha iyi ölçüde ayırt edebilir (Büyüköztürk, 2012:133). Bu değerlere göre, her bir maddenin katılımcıların etkili dinleme becerilerini iyi derecede ölçtüğü söylenebilir.

Korelasyon katsayısı 1.00 değeri mükemmel pozitif düzeyde bir ilişkiyi; -1.00 olması mükemmel negatif yönde bir ilişki; 0.00 olması ise herhangi bir ilişkinin olmadığını gösterir (Büyüköztürk, 2016:123). Bu değerler dikkate alındığında, ortaokul öğrencilerinin etkili dinleme becerisi ölçeğine ilişkin korelasyon katsayılarına göre, faktörler arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu belirlenmektedir.

Ölçekten alınan puanlar dikkate alınarak grup en yüksek puandan en düşük puana göre sıralanarak gerekli kodlamalar yapılmıştır. Ardından t testi uygulanarak üst %27 ile alt %27'lik grupların madde ortalamaları arasındaki farkların anlamlılığı incelenmiştir. Yapılan analizler incelendiğinde, ölçeğin üç faktörde toplandığı ve bu faktörlerin etkili dinleme becerisi ile ilgili üç temel yapıyı (değerlendirme, fayda ve anlama) temsil ettiği görülmüştür.

Değerlendirme faktöründe, öğrencilerin dinleme becerilerini değerlendirmelerine ve bu becerilerini sorgulamalarına yönelik maddeler yer almaktadır. 9 madde aynı faktörde, faktör yükleri bakılarak ölçeğe alınmıştır. Bu faktörde yer alan maddeler, öğrencilerin dinleme becerilerini nasıl değerlendirdiklerini ifade etmektedirler.

Fayda faktöründe öğrencilerin dinleme becerilerinden yaşamlarında nasıl faydalandıklarını belirten maddeler bulunmaktadır. Bu 7 maddenin madde yük değerleri bu faktörde birleştiği için fayda olarak isimlendirilmiştir.

Anlama boyutunda ise, maddeler dinleme becerileri sayesinde anlama düzeylerini ve süreçlerini ifade etmektedir. Üçüncü faktörde toplanan faktör yükleri ise 3 madde ile açıklanmaktadır.

Etkili dinleme becerisi ölçeği incelendiğinde "değerlendirme" alt boyutuna ait geçerlilik-güvenirlilik analiz sonuçları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5

Etkili Dinleme Becerisi Ölçeğinin Değerlendirme Alt Boyutuna Ait Geçerlilik- Güvenirlik Analizi Sonuçları

Madde 1.Faktör (Değerlendirme)	Ort	ss	Communalit	Component (Bileşen)	Madde Toplam Korelasyonu	Madde Toplamı	t	*p
51.(1.)Dinlediklerimin ne kadar doğru anladığımı sorgularım.	4.61	0.69	.46	.633	,573	1429	14.49	.00*
52.(2.)Dinlediklerimden faydalanarak sonuç hakkında çıkarımda bulurum.	4.67	0.65	.55	.70	,652	1454	14.78	.00*
53.(3.)Dinlediklerimden yola çıkarak hayatımı değerlendirmek beni mutlu eder.	4.55	0.95	.580	.67	,611	1411	13.11	.00*
54.(4.)Dinlediklerimin beni ne kadar etkilediğini düşünürüm.	4.73	0.62	.60	.71	,655	1429	16,87	.00*
55.(5.)Dinlediklerimi hayatımda kullanma açısından değerlendiririm.	4.70	0.59	.66	.73	,680	1397	16,84	.00*
56.(6.)Dinlediğim konudaki neden ve sonuç ilişkilerini değerlendirebilirim.	4.72	0.66	.61	.73	,675	1427	15,93	.00*
57.(7.)Dinlediklerimi sırayla özetleyebilmek beni mutlu eder.	4.60	0.77	.57	.68	,629	1400	14.30	.00*
59.(8.)İyi bir dinleyici olarak kendimi değerlendiririm.	4.71	0.65	.51	.69	,633	1438	14,52	.00*

61.(9.)Dinlediklerimden yola çıkarak hayatımı değerlendirebilirim.	4.60	0.81	.52	.66	,609	1398	15.38	.00*
--	------	------	-----	-----	------	------	-------	------

* p<0.05

Tablo 5’te birinci faktörde bulunan maddelerin etkili dinleme becerisine etkisini ölçtüğü belirlenmiştir. Tablo 5’e göre, birinci faktörde yer alan maddelerin öğrencilerin etkili dinleme becerisini nasıl değerlendirdikleri, bu beceriyi sorgulamalarını içermektedir “Değerlendirme” faktöründe yer alan maddelerin faktör yükleri ,620 ile ,774 arasında değişme göstermektedir.

Etkili dinleme becerisi ölçeği incelendiğinde “fayda” alt boyutuna ait geçerlilik-güvenirlilik analiz sonuçları Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6

Etkili Dinleme Becerisi Ölçeğinin Fayda Alt Boyutuna Ait Geçerlilik- Güvenirlilik Analizi Sonuçları

Madde 2.Faktör (Fayda)	Ort.	ss	Communalit	Component (Bileşen)	Madde Toplam Korelasyonu	Madde Toplamı	t	*p
16.(10.) Dinlediğim metindeki önemli ifadeleri bilirim.	4.73	0.66	.60	.63	,587	1474	13.07	.00*
15.(11.)Dinlediğim metindeki kişilerin yerine kendimi koyup olayları yorumlarım.	4.45	0.96	.54	.56	,517	1381	11.38	.00*
14.(12.)Dinlediklerimdeki olay, yer, zaman ve kişi kavramlarını belirleyebilirim.	4.63	0.85	.51	.58	,536	1541	10.62	.00*
12.(13.)Daha iyi dinlemek için soru sormayı severim.	4.61	0.70	.54	.58	,538	1521	11.04	.00*
18.(14.)Dinlediklerimi kolayca özetleyebilirim	4.65	0.71	.48	.57	,523	1520	11.12	.00*
20. (15.)İyi dinleyerek görevlerimi zamanında yaparım.	4.68	0.62	.47	.62	,572	1523	12.82	.00*

24.(16.)Farklı fikirleri dinlemek beni heyecanlandırır.	4.65	0.76	.42	.57	,529	1505	11.33	.00*
---	------	------	-----	-----	------	------	-------	------

* p<0.05

Tablo 6 incelendiğinde, ikinci faktörde yer alan maddelerin etkili dinleme becerisine etkisi ölçülmektedir. Bu faktörde yer alan maddeler etkili dinleme becerisini öğrencilerin ne derecede faydalı bulduğunu yansıtmaktadır. “Fayda” faktöründe yer alan maddelerin faktör yükleri ,576 ile ,728 arasında değiştiği görülmektedir.

Etkili dinleme becerisi ölçeği incelendiğinde “anlama” alt boyutuna ait geçerlilik-güvenirlilik analiz sonuçları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7

Etkili Dinleme Becerisi Ölçeğinin Anlama Alt Boyutuna Ait Geçerlilik- Güvenirlilik Analizi Sonuçları

Madde 3.Faktör (Anlama)	Ort	ss	Communalit	Component (Bileşen)	Madde Toplam Korelasyonu	Madde Toplamı	t	P*
2.(17.) Dinlediğim sesleri anlamak isterim.	4.66	0.74	.66	.53	,484	1463	11.23	.00*
4.(18.)Dinlediğim metindeki önemli noktalara odaklanmayı tercih ederim.	4.62	0.75	.64	.55	,511	1472	10.45	.00*
6. (19.)Neden dinlediğimi iyi bilirim.	4.61	0.80	.60	.58	,535	1496	10.42	.00*

* p<0.05

Tablo 7 incelendiğinde üçüncü faktörde yer alan maddelerin etkili dinleme becerisine etkisini ölçmektedir. Buna göre, üçüncü faktörde yer alan maddelerin etkili dinleme becerisini kullanarak öğrencilerin birbirlerini ya da metinleri ne kadar anladıklarını ifade etmektedir. “Anlama” faktöründe yer alan maddelerin faktör yükleri ,689 ile ,770 arasında değiştiği görülmektedir.

Etkili dinleme becerisi ölçeğinin alt faktörlerinin açıkladığı varyans oranları ve alfa katsayılarına ilişkin sonuçlar Tablo 8’de verilmiştir

Tablo 8

Etkili Dinleme Becerisi Ölçeğinin Alt Faktörlerinin Açıkladığı Varyans Oranları Ve Alfa Katsayıları

Faktör	Açıkladığı Varyans	Alfa
1.Değerlendirme	25,68	,90
2.Fayda	19,09	,83

3.Anlama	10,96	,72
Toplam	55,73	

Tablo 8'e göre, her bir faktörün açıkladıkları varyans oranı I.Faktör için 25.68, II. Faktör için 19.09 ve III. Faktör için 10.96'dır. I. Faktör (Değerlendirme) için alfa katsayısı, 90, II. Faktör (Fayda) için, 83, III. Faktör (Anlama) için, 72'dir. Etkili dinleme becerisi ölçeğinin tüm maddeleriyle birlikte toplam Afla Değeri ise $\alpha=0.918$ 'dir. Bu değere göre "Etkili Dinleme Becerisi Ölçeği" yüksek güvenilirliğe sahip bir ölçektir.

Tablo 9

Etkili Dinleme Becerisi Ölçeğinin Alt Faktörlerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma, Maksimum, Minimum Puan Değerleri ve Korelasyon Katsayıları

Faktör	N	X	SS	Min	Max	Değerlendirme	Fayda	Anlama
1.Faktör (Değerlendirme)	400	31,95	9,34	3,5	3,9	1	,594**	,533**
2.Faktör (Fayda)	400	26,16	6,62	3,3	3,6	,594**	1	,512**
3.Faktör (Anlama)	400	11,07	3,40	3,1	3,7	,533**	,512**	1

**p<.05

Tablo 9'da Etkili Dinleme Becerisi Ölçeğiyle ilgili korelasyon katsayıları incelendiğinde faktörler arasında anlamlı bir şekilde orta düzeyde bir ilişkinin olduğu gözlenmektedir. Taslak ölçekteki maddeler ve faktör yükleri Tablo 10'da verilmiştir. Tablo 10'da görüldüğü gibi esas ölçek 19 olumlu maddeden oluşmaktadır

Tablo 10

Etkili Dinleme Becerisine Yönelik Taslak Beceri Ölçeği Maddeleri

Taslak no	Faktörü Yüğü	Maddeler
1	.774	Dinlediklerimi hayatımda kullanma açısından değerlendiririm.
2	.733	Dinlediklerimden yola çıkarak hayatımı değerlendirmek beni mutlu eder.
3	.730	Dinlediklerimin beni ne kadar etkilediğini düşünürüm.
4	.722	Dinlediğim konudaki neden ve sonuç ilişkilerini değerlendirebilirim
5	.714	Dinlediklerimi sırayla özetleyebilmek beni mutlu eder.
6	.679	Dinlediklerimden yola çıkarak hayatımı değerlendirebilirim
7	.674	Dinlediklerimden faydalanarak sonuç hakkında çıkarımda bulurum.
8	.624	İyi bir dinleyici olarak kendimi değerlendirebilirim.
9	.620	Dinlediklerimin ne kadar doğru anladığımı sorgularım
10	.728	Dinlediğim metindeki önemli ifadeleri bilirim.
11	.712	Dinlediğim metindeki kişilerin yerine kendimi koyup olayları yorumlarım.
12	.679	Dinlediklerimdeki olay, yer, zaman ve kişi kavramlarını belirleyebilirim.
13	.674	Daha iyi dinlemek için soru sormayı severim.
14	.646	Dinlediklerimi kolayca özetleyebilirim.
15	.595	İyi dinleyerek görevlerimi zamanında yaparım.
16	.576	Farklı fikirleri dinlemek beni heyecanlandırır.

17	.770	Dinlediğim sesleri anlamak isterim.
18	.744	Dinlediğim metindeki önemli noktalara odaklanmayı tercih ederim.
19	.689	Neden dinlediğimi iyi bilirim.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Yapılan çalışmada, ortaokul 5.,6.,7., ve 8. Sınıf öğrencilerinin etkili dinleme becerilerini belirlemeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmek hedeflenmiştir. İlk olarak 70 maddeden oluşan taslak ölçek 400 öğrenciye uygulanmış ardından yapılan analizler neticesinde 51 maddesi ölçekten çıkartılarak 19 olumlu maddeye ulaşılmıştır. Bu maddeler ise ölçek hazırlama sürecinde dikkat edilen üç temel yapıyı (değerlendirme, fayda ve anlama) yansıttığı belirlenmiştir. Analizler sonucunda üç faktörün yük değerlerinin ,57 ile ,77 arasında yüksek oranda değime gösterdiği tespit edilmiştir. I. faktörde (Değerlendirme) yer alan (51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 59, 61) maddeler incelendiğinde; etkili dinleme becerisinin ‘‘değerlendirme’’ düzeyini ölçtüğü görülmüştür. II. Faktörde (Fayda) yer alana (16, 15, 14, 12, 18, 20, 24) mader incelendiğinde; etkili dinleme becerisinin ‘‘ fayda’’ düzeyini ölçtüğü görülmüştür. III. Faktörde (Anlama) yer alan (2, 4, 6) maddeler bakıldığında ise; etkili dinleme becerisinin ‘‘ anlama’’ düzeyinde ölçtüğü belirlenmiştir.

Faktör sayısı üç olan ölçeğin her alt faktör için madde toplam korelasyonları I. Faktör (Değerlendirme) için ,620 ile 774; II. Faktör (Fayda) için ,576 ile ,728; III. Faktör (Anlama) için ,689 ile ,770 arasında olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen faktörlerin güvenilirlik değerleri; I. Faktör (Değerlendirme) için alfa katsayısı, 90, II. Faktör (Fayda) için, 83, III. Faktör (Anlama) için, 72’dir. Bu değer ölçeğin yüksek güvenilirliğe sahip bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir. ‘‘Etkili Dinleme Becerisi Ölçeği’’ için yapılan güvenilirlik ve geçerlik analizlerine göre, ortaokul öğrencilerinin etkili dinleme becerisini ölçen, 3 alt boyuta sahip geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı elde edilmiştir. Literatürde bulunan benzer ölçeklere bakıldığında; Atalay ve Melanlıoğlu (2016)’nun ‘‘Ortaokul Öğrencileri için Dinleme Stratejileri Ölçeği’’ incelendiğinde faktör yüklerinin ,720 ile ,452 arasında değişme gösterdiği; iç tutarlılık katsayısı $\alpha=0.956$ olarak hesaplanmıştır. Şahin ve Aydın (2009) ‘‘ İlköğretim 6. Sınıf öğrencilerinin Türkçe dersi dinleme becerileri Ölçeği’’nde faktör yük değerleri 0,297 ile 0,545 arasında değişmekte; iç tutarlılık katsayısı alfa=0,916 olduğu belirlenmiştir.

Faktör yük değerinin 0.60 ve üstünde olması yüksek, 0.30 ve 0.59 arasında olması orta düzeyde büyük olarak kabul edilir (Büyüköztürk, 2002:477). Alfa katsayısının $0.80 \leq \alpha \leq 1.00$ arasında bir değere sahip olması ise yüksek düzeyde güvenilirliğe sahip olduğu şeklinde tanımlanır (Tavşancıl, 2006:29). Geliştirilen ortaokul öğrencilerinin ‘‘Etkili Dinleme Becerisi Ölçeği’’ nin faktör yük değerlerinin ,57 ile ,77 arasında değişme gösterdiği, iç tutarlılık katsayı değerinin $\alpha=0.918$ olduğu belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlar incelendiğinde, bu alanda yapılan diğer çalışmalarla benzer sonuçlara sahip olduğu ve bu değerler dikkate alındığında, ölçeğin faktör dağılımları ve güvenilirlik değerlerine göre kullanılabilir bir ölçek olduğuna ulaşılmıştır. Bu ölçek başka çalışmalarda araştırmacılar tarafından doğrulayıcı faktör analizi kullanılarak düzenlenebilir.

Kaynakça

- Abdi, H. (2003). Factor rotations in factor analyses. *Encyclopedia for Research Methods for the Social Sciences*. Sage: Thousand Oaks, CA, 792-795. <https://www.utdallas.edu/~herve/Abdi-rotations-pretty.pdf> adresinden 05.06.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Atalay, T. D., ve Melanlıoğlu, D. (2016). “Ortaokul Öğrencileri İçin Dinleme Stratejileri Ölçeği” nin Geçerlilik Ve Güvenilirlik Çalışması. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (57), 1885-1904. <http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunitaed/article/view/5000201544> adresinden 29.05.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Aydın, G. (2009). Zihin Haritalama Tekniğinin Dinleneni Anlamaya Etkisi. (Yüksek Lisans Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. <http://acikerisim.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/handle/123456789/2324> adresinden 30.03.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Aytan, T. (2011). *Aktif öğrenme tekniklerinin dinleme becerisi üzerindeki etkileri* (Doctoral dissertation, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü). <http://acikerisim.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/handle/123456789/2324> adresinden 31.03.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Burleson, B.(2011). A constructivist approach to listening. *International Journal of Listening*, vol. 25, no. 1-2, pp. 27-46. Erişim tarihi: 23.03.2017 <http://dx.doi.org/10.1080/10904018.2011.536470> adresinden 23.03.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör analizi: Temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı. *Kuram ve uygulamada eğitim yönetimi*, 32(32), 470-483. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/kuey/article/view/5000050785> adresinden 20.05.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2016). Bilimsel araştırma yöntemleri. (20.Baskı).Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş. (2016). Veri analizi el kitabı (16. Baskı). Ankara: Pagem A Yayıncılık.
- Brownell, J. (2015). *Listening: Attitudes, principles, and skills*. Routledge.
- Creswell, J. W., & Clark, V. L. P. (2011). *Designing and conducting mixed methods research*. Sage publications.
- Doğan, Y. (2011). *Dinleme eğitimi*. Pegem Akademi. 3-36
- Ergin, A., ve Birol, C. (2000). *Eğitimde iletişim*. Anı Yayıncılık..3-115
- Gliem, J. A., ve Gliem, R. R. (2003). Calculating, interpreting, and reporting Cronbach’s alpha reliability coefficient for Likert-type scales. Midwest Research-to-Practice Conference in Adult, Continuing, and Community Education. <https://scholarworks.iupui.edu/handle/1805/344> adresinden 23.05.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Gratz, E. (1973). Goal: Maxi-Listening. *The English Journal*, 62(2), 268-271. doi:10.2307/813383 <http://www.jstor.org/stable/813383> adresinden 08.04.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Gücüyeter, B. (2009). Türk Dili ve Edebiyatı Derslerinde Dinleme Eğitimi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2009 13 (2): 161-170. <http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunisobil/article/view/1020002656> adresinden 01.04.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Gürgen, İ. (2008). Türkçe Öğretimi. *Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları*.54-56
- Karasar, N. (2016). Bilimsel Araştırma yöntemleri.(31.Baskı) Ankara: Nobel Yayıncılık.79-90

Katrancı, M., & Yangın, B. (2013). Üstbiliş Stratejileri Öğretiminin Dinlediğini Anlama Becerisine Ve Dinlemeye Yönelik Tutuma Etkisi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2013(11). <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/adyusbd/article/view/5000041668> adresinden 30.05.2017 tarihinde erişilmiştir.

Low, B. E., ve Sonntag, E. (2013). Towards a pedagogy of listening: teaching and learning from life stories of human rights violations. *Journal of Curriculum Studies*, 45(6), 768-789. <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00220272.2013.808379> adresinden 09.04.2017 tarihinde erişilmiştir.

McIver, J. P., Carmines, E. G., ve Sullivan, J. L. (1994). Unidimensional scaling. *International Handbook of Quantitative Applications in the Social Sciences*, 4, 22-23

Owen, F. K., ve Bugay, A. (2014). İletişim Becerileri Ölçeği'nin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2). <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/mersinefd/article/view/5000013912> adresinden 24.03.2017 tarihinde erişilmiştir.

Özbay, M. (2001). Türkçe öğretiminde dinleme becerisini geliştirme yolları. *Türk Dili*, 589, 9-15.

Özbay, M. (2009). Anlama teknikleri II: Dinleme eğitimi. *Ankara: Öncü Kitap*.155

Sever, S. (2004). Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme, Ankara: Anı Yayıncılık.10-15

Şahin, A., ve Aydın, G. (2009). İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Türkçe Dersi Dinleme Becerisi Farkındalıklarının Belirlenmesine Yönelik Bir Anket Geliştirme. *Journal of International Social Research*, 2(9). http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt2/sayi9pdf/sahinabdullah_aydingulnur.pdf adresinden 30.05.2017 tarihinde erişilmiştir.

Taşer, S. (2000). Konuşma Eğitimi. İstanbul: Papirüs Yayınları.208-209

Tavşancıl, E. (2006). Tutumların Ölçülmesi Ve SPSS İle Veri Analizi.(3. Baskı). *Ankara: Nobel Yayıncılık*. 29-30

Tekindal, S. (2015). *Duyuşsal Özelliklerin Ölçülmesi İçin Araç Oluşturma*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Thompson, K., Leintz, P., Nevers, B., ve Witkowski, S. (2004). The integrative listening model: An approach to teaching and learning listening. *The Journal of General Education*, 53(3), 225-246. <https://muse.jhu.edu/article/180386/summary> adresinden 03.04.2017 tarihinde erişilmiştir.

Yıldırım, B.(2015). Fen Bilimleri Öğrenme Kaygı Ölçeği: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Muş Alparslan Üniversitesi*, 3(1). <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/anemon/article/view/5000128941> adresinden 14.05.2017 tarihinde erişilmiştir.